

— Gospa' Greta, gde da bacim lišće? Kante su odavno pune...

Urlao je Jakov, pritisnut omoninom i prašinom, prikupljajući mrko-crveno lišće hrizanteme, podižući podnadule oči, gledao u namreškane zavesе. I, ne sačekavši odgovor, tromo prede preko sasušenog slivnika i otegnuto viknu.

— Gospa'... gotovo je! Sve sam sakupio.

Tada mu se učini da se gore na balkonu (iza koga su izvirala rezbarena vrata sa napuklom bojom, te je kiša lagano spira, ostavljajući mestimice golo drvo) nešto miče, naglo učuta. Vrata se razmakose, i u tamnom okviru iscrta se oštar profil žene u kućnom haljetku. Brzo je prišla ogradi i čistim, jakim glasom (kakav se najmanje mogao očekivati) reče:

— Koliko je potrebno da upamtiš i nepotrebno ne pitaš. Dovoljno jasno sam rekla da lišće ne baciš u smeće, već da ga spališ tamo pod krasnicom i sačekas da izgori. Sada svakako razumeš... Pod krasnicom je leglo komaraca.

Otvorenih ustiju, Jakov je slušao propraćujući svaku reč rukama, koščatim i predugačkim za njegovo inače dežmekasto telo. Kada je žena nestala sa balkona, okrenuo se i čopajući pošao ka zidu, sa koga je otpadao malter, stvarajući nepravilne gomilice pri samom dnu. I, kasnije, diže se plavičasti dim (presecajući zastale zlataste mrlje proteklog dana) i uklopi se sa zvucima koj se cede samo naveče. Iz sive dubine otvorenih prozora dopirao je samo na mahove razgovetan govor. Ono malo vanjskog svetla bivalo je sprečeno masivnim, kitnjastim zavesama, uvek navučanim, te se ustajao vazduh ljuljao samo na ljudsku kretnju i glas. Zidovi su prekriveni velikim, pozlaćenim okvirima u kojima se presijavaju nejasna, patinirana leta i burom nakrivljeni jedrenjaci čiji se pramci propinju u mrko pokidano nebo, te čine da se čuje hujanje vetra i očajničko zapomaganje mornara koji se naslućuju u debelim namazima boje. Slike zastrte mrko-zelenim polumrakom čine sobu sablasnom i, da nije velikog portreta (koji je, za razliku od ostalih slika, pravljen vedrim i jarkim bojama), zidovi bi gušili. Oštro islikane crte lica jedva da su se razaznale na izrovašenom, upalom i umornom licu čoveka izgubljenog u dubokoj, kožnoj fotelji, do grla umotanog u vuneni šal. Podigao je bledu ruku prošaranu plavičastim venama i prigušeno progovorio gledajući u ženu okrenutu leđima.

— Greta, skuvaj malčice tog ruskog čaja.

Žena ničim nije pokazala da je čula. Nehajno ogrnuta ograćem od bademastog muslina sedela je za niskim stočićem i iz oveće metalne kutije vadila svežnjeve pisama uvezane jednobojnim vrpčama. Odloživši poslednji svežanj, jednostavno je odgovorila:

— Rano je, Fredi, za čaj. Pozlice ti od njega, a večeras ćeš ga ionako dosta popiti. Doći će Vladimir.

Lice čoveka se zgrči i duge kosmate vede se skupiše.

— Kada je to rekao?... odjutraš nije niko dolazio.

— Javio je po Irmi, no nije imala vremena da svrati. (povisila je ton nervozno dodajući)... doći će na partiju kanaste.

— Dobro, Greta... samo pitam.

Žena je slegnula ramenima i nastavila da premeće po svežnjevima. Koža koja je nekada morala biti glatka, skupljala se, stvarajući bore oko očiju. Znalački premazan beli puder nije sasvim uklonio primetne pege pigmenta, koje se javljaju kod osoba poodmaklih godina. Gruba koža na vratu i uvele ruke kazivale su da stara igra vremena dugo traje na ženi i pored nesumljive i dangubne brige Gretine. Mlada!... radovala se ulogama i intimnim dramama starica i uporno bi u garderobi povlačila bore i mekšim, prozuhljim glasom izgovarala tekst. Poodavno se nije osećala tako. Već bi na čitačkim probama nastojala da blistavim, baršunastim glasom razbije lik starice čiju je sporu krv osećala u damarima. Na rediteljeve primedbe samo se osmehivala i čuteći se uspinjala drvenim stubištem put garderobe, gde bi dugo ostajala zagledana u stranu joj lice koje je gledala uramljeno u ogledalu. U tom žučkastom polumraku nalazila je smirenje. Usahli, slatunjavji mirisi okačenih kostima, olinjalih perika, zgnječenih tuba utrošene šminke i rasutih opušaka, uvlačili su se u nju i punile je sjećanjima. Fredi joj je često govorio da je dobra glumica i dan-danj se ljuti što je napustila sjeseni 1939. zagrebačko pozorište. Ostanimo, Greta, samo ove sezone, a kasnije će biti i boljih ponuda. Lirovu Kordeliju si odlično igrala... a i meni je sasvim dobro. Govorio je bleđ i opružen na otomanu, gde su ga doneli i položili kad je pao usred scene. Zavesu su brzo spustili, a našminčkani glumci su uzbuđeni i zaplašeni tamarali po salonu. Frediju nije bilo bolje ni tada, a ni kasnije. Oduzeta strana nije se povratila, a Greta je dugo sedela kraj uzglavlja, gledajući kako mu kapci podhrhtavaju. Gotovo je sa Fredijem, šaputali su glumci, ostavljajući cveće u bolničkom hodniku. Čuao je i čudno iskrivljena lica tražio očima Gretu. Iako je to dobro znala od kako se Fredijevo stanje pogoršavalo i svakodneвно očekivala, ipak se ukochila pred saznanjem da za sve ove godine nije bila ona, nego on... Fredi! I kada joj je gospodin Leboh, snebivajući se, uljudno rekao da ne može da produži ugovor, ali da će sve učiniti da dobjije mesto u kakvom provincijskom pozorištu... a i za Fredija će biti bolje, Greta se osmehivala. Docije nije o tome govorila Frediju, već je mirno spakovala masivne, kožne kofere i ubrzo su se obreli u banatskoj varošici širokih ulica, punih kestenova. Među novim ljudima čuteći se snašla i zaigrala, osećajući Fredijeve oči iz predstave u predstavu. Dani su počeli da se smenjuju, noseći boje rasute po drveću, stvarima, životinjama, ljudima. U tiha predvečerja bi izlazili na duže šetnje pokraj razrušenog nemačkog groblja, peli se naviše u brda, obrasla visokim čempresima i tu i tamo bodljikavim grmom. U početku su stizala pisma, čije bi ivice Greta brižljivo isecala, a potom ih razdragano čitala Frediju.

BRANKO CONIĆ

— Vidiš, oni se nas sećaju... Kažu da niko nije silnije igrao Kralja Henrija i da bi bilo pravo zadovoljstvo da opet zaigraš... (Na loše vesti se mrštio i lagano govonila) Umrila stara Gavrila... a sećas se da je uvek govonila da je to preteška uloga za nju... onako...!

I, nekako u to vreme, svikli su da ne očekuju pisma. Ponekad bi se Fredi popeo (povodeći se, držao bi se za drvenu ogradu stubišta) u garderobu i jedino tada bi razgovarali o pozorištu i ulogama. U sobi je dugo u noć čitao, a još češće ga je zatičala kako sporo lista masivni mrki album, ispunjen velikim naprslim fotografijama i požutelim isečcima iz novina i časopisa. Uvek se trzao podižući oči, i, kao zatečen u nekakvoj sramnoj radbi, brzo bi zatvarao album, a lice bi dobijalo uobičajeni mir. Navike stečene u mladosti, sada su se raslinjavale u mlakoj svakidašnjici. Uloge su se smenjivale, ne donoseći ničeg novog, sem umora, i Greta bi, posle probe ili predstave, sporo koračala polumračnim ulicama, leti punim prašine, a zimi ustumaralim vetrom i snegom. Kad je, pred kraj zažarenog leta, nadošao rat počeo da plavi strahom varošane, odevene nedeljom u kruta, prugasta odela, zatičala bi sebe nalakćenu u kibicfensteru, kako gleda uzurbane ljudske prilike, koje hitro zamiču u oštre senke velikih kapija, pa kasnije kroz spuštene, izbledele roletne motre ulicu. Oboje su upamtili rat samo kroz bučno pničanje Irme ili Vladimira, koji ih je mnogo rede posećivao. Mala, suvonjava Irma uplašeno je govorila o transportovanju varoških Jevreja i Cigana iz mokre, plesnive Balate, o tome kako rat razbija i ništi sve pojmove o dojučerašnjem prijateljstvu.

— Ništa im nisu dozvolili da ponesu. Časovničar Simun je vikao, pa su ga prebijenog uvukli u kamion. Najžešće ga je tukao Cihlerov sin Alojz... a radnja do radnje. Stari Cihler nije smeo ni da se pojavi, a njega bi... Bože, Jevreji jedno izgledaju sa onim žutim trakama, a da ste samo videli kako su im radnje brzo razgrabili. Gde sve nisu skrivali časovnike... pa kad bi se vojnici ukipili, neke bi odavala zvonjava i onda bi sve bilo smešno. (Glas bi joj se utišavao). Kod vas kao da nema ni malo straha. Oboje glumite i sada život skrivanjem. A tek da čujete priče što kolaju oko... pa to je užasno!

Stresla bi se preplašeno i umotavala u šal, pa lupajući silazila niz stubišta. Za razliku od Irme, Vladimir je bio puno smireniji. Mirno bi otkopčavao zeleni ranac i, zadovoljno se smešeći, redao po stolu konzerve ispisane krupnim slovima, suvi sir i sasušenu, zgorelu slaninu. Kasnije, zavaljen i raskopčan, pričao bi kašljući povremeno u zgužvanu crvenu maramu.

— Šta tu može da se bira? Danas je važno preživeti, a ono sutra ostavljam drugima u kojima postoji želja za čekanjem. Neka čekaju! Ja zasigurno ne nameravam da postanem spomenik. Dobacuju za mnom, vele... crnobezijaš... pljačkaš leševa. Sve same male reči za ovo vreme. Zar mislo samo donji veš i nikada ništa više... i kakav! Neka mi odgovore?... usran! Eto kakav!

Zastao bi zagledan u Frediju, čije su se ruke lagano micale

preko pokrivača, ne ostavljajući nikakav trag. Nastavljao bi da govori, pominjući obešene ljude na čijim izvrnutim beonjačama tavore krupne, zelene muve, izvrnute šine, progone, i onda se prisecao proteklih godina, teatralno šireći ruke.

— Quel ennui la vie!* Lakrdija, draga moja...! Kao da je svevišnji ostavio nama da dovršimo predstavu. A svako je i završava kako najbolje zna. I vi ne činite loše. Vaš mir je izvanredan.

Naglo bi učutao i, navlačeći ranac, odlazio rukama uvučenim u proreze izlisanog, kariranog ibercigera, dok bi Fredi, oslušujući ulične zvuke, gledao Gretu i govorio.

— Dobro je da si ovde, inače bi bilo teško preživeti.

Greta bi se smešila, prisecajući se nečega što je naličilo na košmarni san, snevan sredinom duge ratne zime, koja je bila surovija i hladnija od prethodnih. Vraćala se kasno od Irme, promrzla. U mračnom dnu stepeništa iza velike drvene kapije (gde leti vetar nanosi opako lišće), dahao je neko. Nikada neće biti sigurna da li je prišla ili je uvučena tamo, tek našla se zapahnuta vrelim, raspojasanim telom, koje je zaudaralo na rakiju i duvan. Nije se opirala. Jecajući je počela da ljubi znojavo lice, gluva na sve. Pritisnuta teškim vonjem oznojene kože počela je da tone. Brzo se podala i, teturajući se, potrčala uz drevno stepenište, ostavljajući zadihanog i raskrečenog nemačkog vojnika oslonjenog na oguljeni zid. Kasnije je podizala kapke zagledana u tavanicu po kojoj su igrali čudne arabeske. I često se Greta budila znojavo verujući da je to bio san, a kada je bacila pokidanu svilenu čarapu, ponovo je osetila oštru tkaninu mokrog vojničkog šinjala. I, uvek prolazeći kraj oguljenog zida, trgla bi se i pognute glave pela uz stepenište. Kad se rat u varošici slegao sa poslednjim, retkim pucnjevima, Greta se ređe prisecala raskrečenog, pijanog nemačkog vojnika i pažljivije bi osluškivala šištavo disanje usnilog Fredija. Zatvarala bi prozor i nastavljala da lista nasumce uzetu knjigu. Tako i toliko su se oni sećali rata koji nije pomutio njihov mir, ali je navukao neku neobjašnjivu tišinu i nespokojsvo, dok je varošica živnula i sa katoličke katedrale redovnije su se oglašavala zvona. Varošani su nedeljom sedali pred kuće, ozbiljni i izbrijani, pominjali pokojne, nabrajajući ih. Godine su nastavile da se smenjuju ravnomerno i nesmetano.

Ostavivši zadnji svezanj pisama u metalnu kutiju, okrenula se Frediju. Prigušeno je kriknula, prevrnuvši stolicu.

— Fredi!

Bio je malo iskliznuo iz fotelje, čudno iskrivljene glave, dok su mu oči bile otvorene, a šake zgrčene na rasutim novinama. Jaka vilka spolja izmeša se sa pokidanim jecanjem Grete.

— Gospa' Greta... gospa' Greta... dim je rasterao komarce. Imali su gnezda u zidu... nema više komaraca gospa' Greta!

Vikao je Jakov otirući garave ruke o masne revere kaputa, a zatim se okrenuo i gundajući krenuo niz ulicu, već potpuno mračnu.

JAN BRAUN FINDLI

ODLAZAK SIMONA P.

(ODLOMAK)

dan se rodio da prođe
i klatari se, klatari i stane, jer
dugi trenuci sačinjavaju dan, jer
vetar se polako diže
da učini govor
lišća među drvećem čujnijim
kao grmljava opterećenog motora
duž nepoznate tražene ulice
i kao da lomi uho zaštićenog tela.
ali to bunjanje nije dovoljno
da uzdrma i razmrsi
lažna osećanja u ovoj umirućoj igri.

Simon P. podiže oči da pogleda
Vlastitu sliku
Koja je stajala u mnoštvu
Ni sinove ni kćeri nije mogao da sagleda,
Beše to puk ljudi koje je znao kao braću
Naučenu da ubijaju i budu ubijani,
Jer njegov rat ne beše rat čistog teškog čelika
I značaka na sveže opranim uniformama.
Već rat u blatu bez čizama i hrane
Sa neprekidnom kišom i smrću kao stalnim
[drugovima,
Miševima i pacovima kao jedinim pravim
[neprijateljima.

Ali propustio je da odmah shvati sve to
I spustio je glavu, ali zaboraviti nije mogao.
Vrisak aviona potpuno razlamlja
Vene zvuka pod kojim se mrvimo
Dok na dalekoj gvozdenoj arteriji
Tutnji neki metalni džin
Noseci svoj ljudski tovar
Na nepoznata odredišta
Gde će oni rasipati
S bezobzirnom smišljenošću
Ravnodušnost i prljavu tiraniju.
Urlaj, urlaj, sireno broda što odlazi,
Mukli baritone, kroz svet dokova okovanih u
[maglu

Gde dizalice ocfavaju gvozdenu azbuku na
[sivom nebu
Kao da bi podsmejljivo da nam doviknu naš kraj.
I tako, odlazi on svojim putem, razdvajajući talase
i potučajući se preko sedam mora.

A zemljom još uvek
tako mirno buja lišće između
krivog, ostarelog drveća.
Područja buke će ga mrviti
I grliti na putu
Sve do kraja.
I u gorčinu će pretvoriti sve što obožavam,
čak i nas.
Sklapaju se umorne stare oči
Ruke uvele i koščate i smežurane

Pušfaju potajne krike bola,
Udovi se grče, izviaaju i vape za počinkom.
Lice, s pretučenom dušom iscrtanom na njemu,
zavijeno u izbrzdanu bedu i prepušteno
[olakšanju
Slomljenog srca i izmučeno podleže trenutku
[tišine,

A on je još uvek živ.

Duša se prepušta sanjarenju,
Jer starcima je dato da sanjare i leže,
Čak i u smrti,
Kao što usamljeni uvek treba da razgovaraju sa
[svojom senkom,

Čak i u životu.
Sanjario je o ženi koja je htela da nadvlada
njegov duh, ali nije uspeła i otišla je.
Voleli su se duboko,
Jedno više od drugoga,
i okrutno su razrušili most.
Ali zato smo ljudi da činimo greške koje posle
odbijamo da priznamo.

Preveo sa engleskog MIROSLAV NASTASIJEVIĆ